

СУДОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ УЧАСНИКІВ ЗНО: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

JUDICIAL PROTECTION OF THE RIGHTS OF PARTICIPANTS
IN EXTERNAL INDEPENDENT EVALUATION: PROBLEM ASPECTS

Литвин А.Б., студент IV курсу

*Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»*Тарнавська М.І., к. ю. н.,
доцент кафедри цивільного права та процесу*Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»*

Стаття присвячена питанням оскарження результатів зовнішнього незалежного оцінювання. Проаналізовано окремі нормативно-правові акти та матеріали судової практики.

Підсумовано, що існує спеціальний механізм оскарження результатів та процедури ЗНО. За ним оскарженню підлягає: 1) відмова в реєстрації для участі в ЗНО; 2) порушення під час проведення ЗНО в пункті його проведення, що може вплинути на об'єктивність результату ЗНО; 3) результат ЗНО або рішення про його анулювання.

Наведено випадки з судової практики, коли суд захистив право особи на освіту, порушене внаслідок надмірного формалізму та прогалин в правовому регулюванні процедури проведення ЗНО.

Щодо проблемних питань, то констатовано, що з огляду на специфіку реалізації права на освіту, розгляд справи в найкоротші строки є особливо бажаним для позивача. Однак, навіть самі по собі проблеми визначення юрисдикції уже можуть стати цьому на заваді.

Ще одним і чи не найбільш проблемним питанням, що зачіпає інтереси значної кількості абітурієнтів, є коректність тестових запитань для ЗНО. Майже кожного року виникають нові і нові скандали з приводу їх неоднозначності або недоопрацьованості. 2015 та 2017 роки – це тільки два з найяскравіших прикладів: суб'єктивне трактування творів письменниці Галини Пагутяк та м'яко кажучи, незвичність і відірваність від навчальної програми ЗНО для юристів (йде мова про тест на загальні правничі компетенції для вступників в магістратуру).

При цьому можливість оскаржувати зміст завдань сертифікаційної роботи законодавством не передбачена. Це виливається в постійні збори петицій, однак щороку ситуація повторюється. Нещодавно представники УЦОЯО зробили заяву про те, що неоднозначність завдань та їх ускладненість є бажаною їх властивістю, а не недоліком. Втім, це твердження видається доволі спірним, однак судова практика наразі не напрацювала методів боротьби з цим доволі негативним явищем.

Ключові слова: зовнішнє незалежне оцінювання, оскарження, судова практика, коректність тестових питань, проблемні аспекти.

The article is devoted to the issue of appealing the results of external independent evaluation. Some normative legal acts and materials of judicial practice are analyzed.

It is concluded that there is a special mechanism for appealing the results and procedures of the external evaluation. The following are subject to appeal: 1) refusal to register for participation in the external evaluation; 2) violations during the external evaluation at the point of its implementation, which may affect the objectivity of the external evaluation results; 3) the result of the external evaluation or the decision to cancel it.

There are cases from judicial practice where the court has protected the right of a person to education, violated due to excessive formalism and gaps in the legal regulation of the procedure of external evaluation.

It was stated that given the specifics of the exercise of the right to education, consideration of the case as soon as possible is particularly desirable for the plaintiff. However, even the problems of determining jurisdiction in themselves may be an obstacle.

Another and perhaps the most problematic issue that affects the interests of a significant number of applicants is the correctness of test questions for external evaluation. Almost every year there are new and new scandals about their ambiguity or incompleteness. 2015 and 2017 are just two of the most striking examples: the subjective interpretation of the works of writer Halyna Pagutyak and, to put it mildly, the unusualness and detachment from the EIT curriculum for lawyers (this is a test of general legal competencies for graduate students).

At the same time, the law does not provide for the possibility to challenge the content of the tasks of certification work. This results in regular petitions, but the situation repeats itself every year. Recently, representatives of the UTSOYAO stated that the ambiguity of tasks and their complexity is a desirable feature, not a disadvantage. However, this statement seems quite controversial, but the case law has not yet developed methods to combat this rather negative phenomenon.

Key words: external independent evaluation, appeals, case law, correctness of test questions, problematic aspects.

Згідно першої статті Конституції України – правова держава [1]. Така організація державної влади вимагає максимальної реалізації прав людини та громадянина. Одним із засобів такої реалізації є право на оскарження. Це звична практика – створювати механізми оскарження певних рішень або процесів задля відновлення порушених прав.

Це стосується і Зовнішнього незалежного оцінювання (Далі ЗНО). Існує спеціальний механізм оскарження результатів та процедури ЗНО. За ним оскарженню підлягає: 1) відмова в реєстрації для участі в ЗНО; 2) порушення під час проведення ЗНО в пункті його проведення, що може вплинути на об'єктивність результату ЗНО; 3) результат ЗНО або рішення про його анулювання [2].

Одним з позитивних прикладів захисту адміністративними судами права громадян на освіту є, зокрема, рішення Вінницького апеляційного адміністративного суду у справі № 822/1711/17 [3]. Обставини справи такі: в процесі написання сертифікаційної роботи стан здоров'я

однієї з учениць погіршився. Вона звернулась в медпункт і не змогла завершити роботу. Особи, відповідальні за тестування, не внесли жодних відомостей про цей інцидент в картку спостереження. Таким чином, в можливості здати ЗНО повторно даній учениці було відмовлено. Розглядаючи справу, суд акцентував на меті проведення ЗНО (незалежне оцінювання та рівний доступ до вищої освіти), а також на тому, що ЗНО *не має* на меті недопущення учнів до вищої освіти. Також він вказав на те, що різке погіршення здоров'я є підставою для припинення виконання сертифікаційної роботи, однак в законодавстві не конкретизовано, при якому конкретно погіршенні здоров'я особа матиме право на додаткову сесію ЗНО [3].

Таким чином, суд захистив право особи на освіту, порушене внаслідок надмірного формалізму та прогалин в правовому регулюванні процедури проведення ЗНО.

Щодо проблемних аспектів, які втім, притаманні не лише справам щодо захисту права на освіту,

а й іншим категоріям справ, є те, що розгляд справи може затягнутися на тривалий період і завершитись, фактично, нічим.

Зважаючи на специфіку реалізації права на освіту, розгляд справи в найкоротші строки є особливо бажаним для позивача. Однак, проблеми визначення юрисдикції можуть стати на заваді. Так, в одній із справ абітурієнтка оскаржувала результати ЗНО 2015 року, а наслідком її розгляду (у 2020 році) стало часткове задоволення касаційної скарги, скасування оскаржуваних рішень, закриття провадження у справі та роз'яснення позивачці її права звернутися до суду з заявою про направлення справи за адміністративною юрисдикцією... [4].

Розгляд справи завершився констатацією помилки позивачки у виборі суду, що мав би розглядати її справу. Між поданням позову і вказаною констатацією минуло п'ять років. ЄСПЛ наголошує на недопустимості перетворення права особи на захист на ілюзорне [5], як видається, саме це мало місце в даному випадку.

Ще одним і чи не найбільш проблемним питанням, що зачіпає інтереси значної кількості абітурієнтів, є коректність тестових запитань для ЗНО. Майже кожного року виникають нові і нові скандали з приводу їх неоднозначності або недоопрацьованості. 2015 та 2017 роки – це тільки два з найяскравіших прикладів: суб'єктивне трактування творів письменниці Галини Пагутяк та м'яко кажучи, незвичність і відірваність від навчальної програми ЗНО для юристів (йде мова про тест на загальні правничі компетенції для вступників в магістратуру).

При цьому можливість оскаржувати зміст завдань сертифікаційної роботи законодавством не передбачена. Це виливається в постійні збори петицій, однак щороку ситуація повторюється. Нещодавно представники УЦОЯО зробили заяву про те, що неоднозначність завдань та їх ускладненість – це спосіб спонукати абітурієнтів до вдумливості, розвитку критичного мислення, що є однією з ключових компетентностей сучасної

людини, розвитку здатності працювати з різноплановою текстовою інформацією [6].

Проте, випадок з питанням за твором Галини Пагутяк свідчить про те, що некоректно складені запитання таки потрапляють в тестові завдання, і мова йде не про ускладненість тексту, а власне, про можливість його різночитання, відтак подібні тексти не мали б потрапляти власне, в тестові завдання, де слід вибрати лише одну правильну відповідь. Сама письменниця заявила про те, що правильна, на думку укладачів питань ЗНО відповідь не є насправді такою [7].

Цікаво, що серед письменників власне, досить часто зустрічається заперечення різноманітних теоретичних класифікацій, акцентування на їх штучності. Так, поет Богдан-Ігор Антонич у своїй статті «Національне мистецтво» виступав проти намагання критиків «за всяку ціну втиснути кожного митця в якусь шухляду, приклеїти йому дешеву етикетку якогось напрямку» [8, с. 19]. Натомість, митець був переконаний, що «мистецтво творять митці, а не напрями» [8, с. 19].

Втім, доводиться констатувати, що власне юридичними методами боротися з некоректно сформульованими запитаннями доволі важко, адже немає ні правових норм, які прямо передбачають таку можливість чи встановлюють порядок такого оскарження.

Відсутність продуманого правового способу впливу на формулювання завдань ЗНО є суттєвою проблемою, адже джерелом влади в нашій державі є народ, тому думка вітчизняних фахівців, вчителів та просто абітурієнтів повинна враховуватися, та мати шанс на оскарження самого завдання в ЗНО.

Все ж, не зважаючи на проблеми, зовнішнє незалежне оцінювання – насправді ефективно зреалізована реформа у незалежній Україні, яка уможливила чесний та прозорий вступ до вишів сотням тисяч абітурієнтів. Заміни або альтернативи ЗНО немає, це підтверджується величезним рівнем довіри населення до результатів іспитів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 вересня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Положення про апеляційну комісію при Українському центрі оцінювання якості освіти, затверджене наказом МОН України від 26 грудня 2014 р. № 1526. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0272-15#Text>
3. Право складати ЗНО можна забезпечити в суді. URL: <https://adm.su.court.gov.ua/archive/387405/>
4. Постанова Верховного Суду від 6 травня 2020 р. у справі № 761/9550/17 (провадження № 61-3042св19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89621251>
5. Рішення Європейського Суду з прав людини від 24 червня 2004 р. у справі «Ганновер проти Німеччини». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_324
6. УЦОЯО: під час ЗНО можна використовувати суперечливі тексти. URL: <https://osvita.ua/test/82215/>
7. Скандал на цьогорічному ЗНО. Письменниця, чий твір використали у тестах, обурена питаннями до нього. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2015/04/27/193129/>
8. Ільницький М. Три формули мого осягнення Антонича. Університетські діалоги. № 10. Львів : Центр гуманітарних досліджень; Київ : Смолоскип, 2011. 56 с.